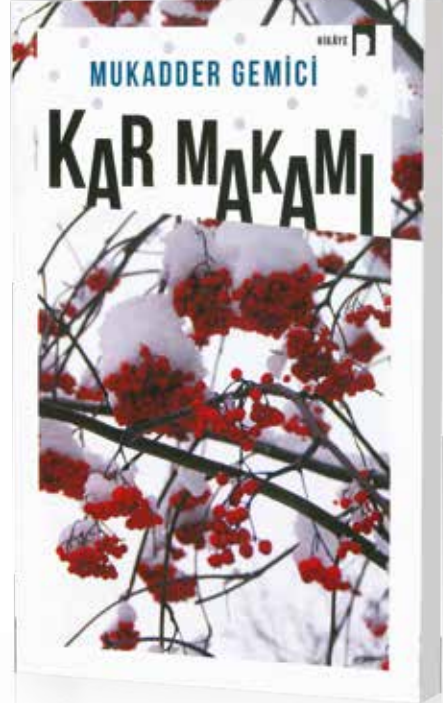

KAR MAKAMI'NDAKİ ÖYKÜLERE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Alâattin KARACA

*Kar Makamı*¹ (2016), Mukadder Gemici'nin *Asla Pes Etme*'den (2011) sonra yayımlanan ikinci öykü kitabı. Yazarın bunlardan başka *Nuh'un Kızı* (2017) adlı bir öykü kitabı daha var.

Gemici'nin kitabında toplam on iki öykü bulunuyor. Öykülerin çoğunda zamanın ardıl akışı hatırlamalar yoluyla ve bilinç akışı tekniği kullanılarak geriye dönüşlerle kesiliyor. Örneğin "Mandalina"da; otogardaki veda sahnesiyle başlayan öykünün olay akışı, "Peruğuna ilk taktığı gün karşılaşmışlardı." (s. 14) cümlesiyle kesilip geriye dönülüyor ve Meryem'le Ceyhun'un tanışmaları, Ceyhun'un Meryem'i ailesiyle tanıştırmayı anlatıldıktan sonra öykü tekrar hâle otogardaki veda sahnesine ulanıyor. Aynı teknik, "Beraber Dönmek"te de söz konusu. Şizofren bir kocası (Rıdvan) olan kadın kahraman, babaannesinin köydeki cenazesine geliyor; sabahleyin mezarlığa gidiş dönüş sürecinde, iç konuşmalar ve hatırlayışlarla öykünün düz, kronolojik akışı kırılıyor... Böylece olaylar, düz bir çizgide ardıl olarak değil de kesik kesik, bir içe bir dışa dönüşler hâlinde akıyor. Aynı kurgu tekniği, "Aziz Messi", "Müsait Bir Yerde", "Nur-

dan Irmak", "Hayat Budur İşte" adlı öykülerde de var. O hâlde söz konusu öykülerdeki kurgu ve anlatım tekniği hakkında şunlar söylenebilir:

Gemici; öykülerinde genellikle kahramanlarının iç dünyalarına eğiliyor, bunu da çoğu kez bilinç akışı tekniği ve iç konuşmalarla sağlıyor. İşte bu nedenle adı anılan öykülerde olaylar, düz bir çizgide ve ardıl olarak akıyor.

Kar Makamı'nda bu öykülerin yanı sıra olay zamanı ile anlatma zamanı-

1 Makalede öykülerden yapılan alıntılar, kitabın şu baskısına aittir: *Kar Makamı*, Dergâh Yay., İstanbul, Nisan 2018.

nın örtüştüğü yani eş zamanlı anlatım yöntemiyle aktarılan öyküler de var. “Hayat, O Tatlı Elma”, “İp ile Pazar”, “Deneyin İlk Günü”, “Bilmek ve Bulmak”, “Kar Makamı” ve “Kavuşma” bu teknikle yazılmış; düz çizgide, ardıl ilerleyen öyküler...

Sonuçta öykülerin tümü, kurgu tekniği bakımından değerlendirildiğinde Gemicici; klasik olay örgüsünü, özellikle kahramanlarının hatırlamaları ve geriye dönüşleriyle kırma çabasında -henüz özgün bir tekniğe ulaşmamışsa da- bir teknik kaygısı taşıdığı ve bir arayış içinde olduğu söylenebilir ama öyküleri hem teknik hem öz bakımından henüz ürkek, özle teknik rahat biçimde örtüşemiyor. “Mandalina”daki Meryem’le Ceyhun arasındaki ürkeklik ve mesafe, az ya da çok tüm öykülerde hissediliyor...

Kar Makamı’ndaki öyküler, tematik açıdan değerlendirilecek olursa “sıkıntı” temasının çoğu öyküde işlendiği görülüyor. Örneğin “Hayat, O Tatlı Elma”da ana tema, kanser hastalığına yakalanmış Galip Bey’in sıkıntısı ve yaşadığı sinir buhranları; “Mandalina”da başörtülü bir kız olan Meryem’in sevdiği genç (Ceyhun) uğruna bir süreliğine başörtüsünü çıkarmasının doğurduğu sıkıntı dile getiriliyor; “Deneyin İlk Günü”nde hastane koridorlarında yol arayan, geçmişteki bazı olayları unutmak isteyen bir kişinin huzursuzluğu ele alınmış. Sıkıntı ve huzursuzluk, “Beraber Dönmek” adlı öykünün de ana teması. Bu öyküde şizofren bir

kocayla evli genç bir kadının, boşanıp boşanmama konusunda yaşadığı tereddüt ve ızdırap anlatılmakta. “Aziz Messi”de Suriye’deki iç savaş nedeniyle ailesinden ayrılmak zorunda kalan bir çocuğun üzüntüsü ve yaşadığı deniz kazası, “Kar Makamı”nda bir Osmanlı musikişinasının (İtrî) beste yapma sürecindeki iç sıkıntısı, “Müsait Bir Yerde”de bir uyuşturucu bağımlısının yaşadığı problemler, “Kavuşma”da çoğunluğun içine girmek için can attığı modern dünyaya kabul edilen bir kişinin bu dünyadan sıkılması ve sonunda oradan çıkması ele alınıyor. Kitabın son öyküsü “Hayat Budur İşte”de ise yıllar önce yurt dışında yaşadığı bir aşkın ürünü olan çocuğun yıllar sonra ortaya çıkmasının sıkıntısını yaşayan bir kahraman (Fazıl Bey) var.

Gemicici’nin öykülerinin hemen hepsinde sıkıntılı ve huzursuz kahramanlar bulunmasına rağmen, bunlara bir “bunalım öyküsü” denemez çünkü Gemicici’nin kahramanlarında bunalım hem çok derin hem de sürekli değil. Yazar, bu öykülerin çoğunda umuda daima bir kapı aralıyor; kahramanlarını tamamiyle karamsar bir hâlde, çıkmazda bırakmıyor. Örneğin bunu, en bariz biçimde “Hayat, O Tatlı Elma”, “Beraber Dönmek”, “Müsait Bir Yerde” ve “Kavuşma” adlı öykülerde görebiliyoruz. Örneğin “Hayat, O Tatlı Elma”daki Galip Bey, ölümcül hastalığının verdiği maddi acı ve huzursuzluk nedeniyle sinirsel buhranlar geçirmesine rağmen öykünün sonun-

da; "... hayata dair bütün lezzetlerin hepsinin fani, hepsinin tadımlık olduğunu bütün benliğiyle..." (s. 12) idrak edip sükûnete kavuşuyor... "Müsait Bir Yerde"de uyuşturucu bağımlısı bir gencin bu illetten kurtulduğu görülüyor. Dolayısıyla öykülerin çoğunda başkahramanlar sıkıntılı olmalarına karşın, bir çıkmaza girmiyor; aksine sıkıntılarını sükûnet, sabır ve tevekkülle aşıyorlar. Dolayısıyla sabır, tevekkül, rıza ve kanaatkârlık bu öykülerdeki sıkıntılı atmosferi dağıtıyor; böylece öyküleri ve öykü kahramanlarını "bize özgü" kılıyor...

Mukadder Gemicî'nin öykülerinin dikkat çeken bir başka özelliği; insanın dış dünyadan çok, iç dünyasına odaklanması. Bu nedenle öykülerin çoğunda bilinç akışı ve iç konuşma teknikleriyle yazılmış paragraflar geniş yer kaplıyor. Ancak iç konuşmalar ve psikolojik çözümlemeler, kimi zaman gereğinden fazla uzatılıyor ve bunlar bazı öykülerde hem anlatma hızını yavaşlatıyor hem de tıpkı Abdülhak Hamit'in tiyatrolarındaki uzun tiratlar gibi okuru sıkıyor... Dolayısıyla sürekli iç dünyaya odaklanma, psikolojik çözümlemeler ve iç konuşmalar yerine dış dünyaya da dikkat kesilmeli yazar. Örneğin bunu güzel bir biçimde "Bilmek ve Bulmak" adlı öyküde yapıyor Gemicî. İmdat Bey'in sokakta gördüğü yoksul bir kişiye ısrarla ve hiçbir çıkar gözetmeksizin büyük bir merhametle yaptığı iyiliği konu edinen bu metin; kanaatimce çağdaş Türk edebiyatında-

ki en güzel iyilik, merhamet öykülerinden biri... Diğer öykülerde zaman zaman öne çıkan 'kasvetli hava', "Bilmek ve Bulmak"ta yerini aydınlık ve ferah bir atmosfere bırakmış; en önemlisi yazar böylece sokağa, sosyal hayata kuvvetle temas edebiliyor, sözcükler cansız bir araç olmaktan çıkıp, âdeta bir ruha ve cana bürünerek duygu yüklü bir elektrik akımı gibi okurun kalbine değişiyor. Bu özellikleri nedeniyle "Bilmek ve Bulmak", kitabın en iyi öyküsüdür denebilir. Buna karşılık yazar, herkesin girmek için can attığı 'parlak dünyadan, kariyerden vazgeçme ve basit, hür bir hayat yaşama isteğini anlatmaya çalıştığı "Kavuşma"da; öyküye ve alegorik anlatıma derinlik kazandıramadığı için pek başarılı değil. Daha doğrusu öykü oldukça bulanık; bülbül ve kafes alegorisi, öykünün sonunda yeterince açıklanamıyor. "İp ile Pazar" adlı öykü ise ahlaki mesajı -yazma eserdeki metinle- doğrudan verdiği ve oldukça basit bir kurgu üzerine bina edildiği için etkileme gücü bakımından zayıf; dolayısıyla üzerinde daha çok çalışılması gereken bir öykü. Bir de "Deneyin İlk Günü"nde, kahramanın hastanede yolunu kaybetmesi ve yol sorması, sık sık ve gereksiz yere tekrar edilmekte. Oysa öykü, fazlalıkları da eksikleri de kaldırmaz. Bu öyküde o sahne tekrarları fazlalık!...

Son olarak bu öykülerin çoğunda -günümüz öyküsünün bir problemi bu- dış dünyanın ve doğanın yeterince yer almaması, tasvir edilmeme-

si, önemli bir eksiklik bence. Bunun sonucunda öykü kahramanlarının çoğu, dış dünya ile oldukça az temas kuruyorlar; tabir caizse ayakları top-rağa basmıyor, genelde iç dünyalarına kapanıyor, bir bakıma kendilerini dış dünyadan soyutluyorlar. Kahramanların kendilerini dış dünyadan soyutlaması, doğal olarak öyküleri de mekân ve doğadan soyutluyor. Oysa insan / hayat, mekândan, doğadan ayrı düşünülemez. Bu nedenle Gemicî'nin iç dünyaya olduğu kadar dış dünyaya da dikkat kesilmesinde, öykülerinde

mekân ve doğa tasvirlerine daha fazla yer vermesinde yarar var.

Kar Makamı'nda dili düzgün ama henüz özgün olmayan, kendi sesini zaman zaman geleneğe ulaşma hevesi de taşıyarak bulmaya çalışan bir yazar var karşımızda. Yazar, yolundaki engelleri yazarak aşar, çağının sesidir ama çağa ayak uydurmaz. Gemicî, yolunu arıyor; çağının sesi olmalı elbette ama çağın korosu'na kendini kaptırmamalı... Özgün bir sese, dile ulaşmak kesinlikle çağa ayak uydurmamaktan geçiyor!..

MAHALLİLEŞME AKIMININ TEMSİLCİSİ BİR KİTAP: RİYÂZU'L-CİNÂN

Mustafa TIZLAK

XVI. yüzyılın önde gelen şairlerinden Cinânî'nin yazdığı *Riyâzu'l-Cinân* (Cennetlerin Bahçeleri / Cennet Bahçeleri) günümüz Türkçesine Mustafa ŞARLI tarafından aktarılarak 2017 Aralık ayında Türk Dil Kurumunca yayımlanmıştır. Söz konusu eserde ayrıca yazarın hayatı, birtakım tamamlayıcı ve açıklayıcı bilgiler eşliğinde tıpkıbasımı ve çeviri yazısı da yer almaktadır.

Eserin on dördü yurt içinde, beşi de yurt dışında olmak üzere toplam on dokuz nüshası olduğunu ve eser hazırlanırken bu nüshalardan dokuz tanesinin kullanıldığını belirtmeliyiz.

3330 beyitten müteşekkil, 53 bölümden meydana gelen *Riyâzu'l-*

Cinân; 11. bölümden itibaren “ravza” adı verilen 20 alt başlığa ayrılmaktadır. Her ravzada belli öğütler verilerek bu öğütler birer hikâyeye ile örneklenmektedir. Dolayısıyla eser, öğretici ve eğitici bir mesnevidir diyebiliriz.

Riyâzu'l-Cinân; divan edebiyatının topluma uzak seçkin sınıfa hitap eden bir edebiyat olduğu iddiasını çürüten edebiyatımızdaki mahallileşme akımının, bu dönemdeki mühim örneklerinden birisi olarak gösterilebilir. Ancak eserin özelliklerini kısaca tanıtmaya başlamadan önce mahallileşme akımını açıklamak gerekiyor.

Mahallileşme Cereyanı, Türk Edebiyatı'nın kendi içinden millileşip yerleşmesi hareketidir [...] Edebiyatın bu dâhilî tekâmülü; bütün bu gelip geçen asırlar içindeki [15.-18. yy.] çeşitli yabancı tesirlere,